№ 146 ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 19 **1892** ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 19 № 146

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1893** ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

21-ՐԴ ՏԱՐԻ **„ՄՇԱԿ“** 21-ՐԴ ՏԱՐԻ

ԴՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն գիրքով և նոյն պրօգրամայով: Մենք ստանում ենք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս՝ ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը՝ 1 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տանը). Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK». Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով. բառին վճարվում է 2 կոպէկ. «Մշակի» առաջին երեսի վրա մասնաւոր յայտարարութիւններ չեն տպագրվում, այլ տպագրվում են միմիայն՝ լրագիրների յայտարարութիւնները, մահացուցակները և պաշտօնական հաստատութիւնների յայտարարութիւնները, որոնց համար կրկնակի է վճարվում: Մահացուցակի տպագրելը առաջին երեսի վրա արժէ 4 րուբլի, իսկ չորրորդ երեսի վրա՝ 2 րուբլի:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պանամեան զեղծումները.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Խօլէրայի մասին նոր տեսութիւն. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թիւրքաց նորակազմ զօրքը. Լաւրինեանի նամակը. Թիւրքաց պօստը. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ. —ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գարեգին Սրուանձտեան Էրզրումում.

ՊԱՆԱՄԵԱՆ ԶԵՂԾՈՒՄՆԵՐԸ

—

„Պանամեան սկանդալը“ մի լաւ զէնք է դարձել Ֆրանսիայի թշնամիների համար. „Այս էլ ձեզ լուսաւորված, քաղաքակիրթ հանրապետական Ֆրանսիան,—ասում են այդ թշնամիները. խաբեբայութիւն, կաշառք, մատնութիւն, նոյն իսկ սպանութիւն և այդ էլ ում ձեռքով, նրանց ձեռքով, որոնց յանձնված էր երկրի բարձր կառավարութեան ղեկը, որոնք հայրենիքի մեծ մարդիկն էին համարվում, և որոնց անունը պատկառանքով էր յիշում ֆրանսիացի յետին կօշկակարը, վերջին գիւղացին...

Այո, ճշմարիտ է, մի մեծ, եթէ կարելի է ասել, համաշխարհային սկանդալ, որի նմանը Ֆրանսիան իր պատմութեան մէջ շատ չէ տեսել, որի առիթով կարմրում է իւրաքանչիւր Փրանսիացի և որը ամենախիստ յարձակումների հիմք է դարձել հանրապետութեան երդուեալ թշնամիների ձեռքում:

Ով է այդ ողբերգական դրամայի բուն հեղինակը. ճշմարի՞տ է արդեօք, որ Կլեմանսօյի և Րուվիէի նման մարդիկ, մինիստրըներ, սենատօրներ, պատգամաւորներ կաշառքներ են վերցրել. ուղի՞ղ է արդեօք, որ Լըսեպսի կամ Էյֆէլի նման աշխարհահռչակ, տաղանդաւոր անձնաւորութիւնները գիտութեամբ խաբել են հասարակութիւնը և կաշառքներ առել. կամ ճշմարի՞տ է արդեօք, որ այդ բոլոր խայտառակութիւնները, քրէական չարագործութիւնները ծածկելու համար, նոյն իսկ թոյնի, սպանութեան են դիմել, թէ այդ բոլորը մի երկու ինտրիգաների և զօրեղ աֆերիստների գործ է, որոնց զոհ են գնացել նշանաւոր անձինք, կամ թէ դա քաղաքական որ և է կուսակցութեան ձեռքով սարքած, չափազանցրած բաներ են, որոնց նպատակն է յեղափոխութիւն առաջ բերել, կառավարութիւնը տապալելու համար.—այդ մենք չը գիտենք, և դժուար էլ է գիտենալ, մինչև գործի քննութեան վախճանը: Սակայն, ընդունենք, որ այն՝ ինչ որ ասում են, ինչ որ գրում են, բոլորը ճիշդ է և Ֆրանսիայի մայրաքաղաքում՝ մինիստրների, սենատօրների, մամուլի ղեկավարների և կառավարչական ու պարլամենտական շըրջաններում կատարվածը իրողութիւն, անհերքելի փաստ է:

Բայց միթէ այդ հանգամանքը իրաւունք է տալիս հանրապետական Ֆրանսիայի թշնամիներին ուրախութիւնից իրանց ձեռքերը շփել, և երեխայական միամտութեամբ կարծել թէ այդ տեսակ խայտառակութիւն [illegible] կատարվում, կամ միմիայն Պարիզն է, որ ընդունակ է իր մէջ այդպիսի չարագործութիւններ ծնել և սնուցանել... Ոչ. սխալվում են ֆրանսիական հանրապետութեան թշնամիները:

Պանամայի դէպքի նման դէպքեր, կամ, ուրիշ խօսքերով՝ հսկայական, արտասովոր կաշառակերութիւնը և խաբեբայութիւնները, որոնց մանրամասնութիւնները ամեն օր Պարիզից ստանում ենք, ամեն օր կատարվում են քաղաքակիրթ բոլոր երկրներում, բայց միայն այն տարբերութեամբ, որ այդ տեսակ խայտառակութիւնները թագցնել դժուար և նոյն իսկ անհնարին է Ֆրանսիայում, մինչդեռ ուրիշ, Ֆրանսիայի հետ թշնամի և Ֆրանսիային ծաղրող երկրներում, այդ տեսակ գողութիւնները, յափշտակութիւնները և քրէական յանցանքները համ կատարվում, համ էլ փառաւոր կերպով թագցնվում են...

Այդ միայն հանրապետական Ֆրանսիայումն է, որ կարելի է լինում հասարակաց կարծիքի բողոք յարուցանել ամեն տեսակ զեղծումների դէմ, ում ձեռքով էլ կատարված լինի, և մեղադրեալների նստարանի վրա նստեցնել նրանց, որոնք յանդգնում են ի չարը գործ դնել իրանց իրաւունքը և ոյժը, լինի դա սենատօր, մինիստր, պատգամաւոր, հանրապետութեան նախագահ, թէ մի վերջին ծառայող:

Մինչդեռ եւրօպական ուրիշ երկրներում, որտեղ այժմ իրանց թոյլ են տալիս ծիծաղել հանրապետական Ֆրանսիայի վրա, այդ տեսակ զեղծումները և չարագործութիւնները այնպիսի վարագոյրներով կը ծածկվէին, որ ոչ թէ դատարանը կամ պարլամենտը, այլ նոյն իսկ ինքը միջնադարեան ինկվիզիցիան անկարող կը լինէր ծայրերը բաց անել...

Այո՛, այն ինչ որ կատարվել է Պարիզում, կատարվում է և ուրիշ տեղեր, նոյն իսկ այն տեղերում, ուր այժմ թշնամական չարախնդայութեամբ ծիծաղում են Ֆրանսիայի վրա, բայց միայն այն զանազանութեամբ, որ Ֆրանսիան հէնց ինքն իր ձեռքով բաց է անում իր ներքին զեղծումները և յանցանքները, պատռելով իր զաւակների երեսից նրանց կեղծ դիմակը, մինչդեռ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆ ԷՐԶՐՈՒՄՈՒՄ

—

Ահա այս դրութիւնն էր տիրում, երբ Էրզրում եկաւ նորընտիր Գարեգին վարդապետը: Նա սկզբից շուարեցաւ, տեսնելով այս աներևակայելի խառնակութիւնը, բայց քննեց, չափեց, ձևեց, և չը յուսահատեցաւ. մօտ 8—900 աշակերտների խառն երամակները այս նկարչական «պատուելիներով» պիտի վարէր: Կրկնապատկեց իր եռանդը, հաւաքեց իր շուրջը մի քանի բանհաս երիտասարդներին և սրանց գործակցութեամբ սկսեց իր գործը:

Հորթանոցի վիճակը բարձրացրեց. մանուկները այժմ նստարանների վրա էին նստում. փոխեց նրանց «պատուելուն». սերտարանների ուսուցիչները ակամայ պահեց, որոնք ժառանգաբար տէր էին իրանց պաշտօնին, վայելելով Վեհափառեանի և մի քանի աղաների հովանաւորութիւնը, մանաւանդ որ փող և ուսուցիչ չը կային. չափազանց պատիժները մեղմացան, գրաբար գրքերին յաջորդեցին աշխարհաբար գրքեր, բաւականին կարգ, կանոն ներմուծեց, ծրագիր յօրինեց, տումարներ, դասացուցակներ կազմեց, ժամ ու ժամանակը չափերի ենթարկվեցին, զանգակի ձայնը ազդարար օրէնք դարձաւ փոխանակ մահարեր փայտին և աշակերտները ազատ օդում շունչ էին քաշում: Սակայն իր գլխաւոր ուշքն ու միտքը ուսումնարանի վրա դարձրեց. մի քանի նիւթած դասատուներին աջողեցաւ փոխել խոշոր աղմուկներից յետոյ. դասաւանդութիւններին մի նոր ուղղութիւն դծեց. մեքենական անգիր անելուն փոխանորդել էր աշխարհիկ լեզուի քիչ շատ գիտակցական ուղղութիւնը. քիչ շատ ենք ասում, որովհետև հին «պատուելիներից» մեծ մասը դեռ ևս մնում էին, որոնց քարացած գլխում նորութիւն մտցնելն անհնարին էր գրեթէ, թէպէտ ծրագիր մշակը գիտէր և ցերեկ դադար չունէր: Քանի որ գիտուն ուսուցիչներ չը կային, ինչպէս տեսնվում է, ամենագլխաւոր բանը՝ ազգային և սրբազան պատմութիւններն ինքը ստանձնեց և մի քանի կարգերի հայկաբանութիւնը: Ուսուցիչների սակը, վարժարանների նեղ բիւջէն, տեղական առաջնորդի և իր ոսկիներին խնկարկու խորապէս տըգէտ աղաների «թէ ջանմ վարդապետ, շատ բաներն ետեւ մի՛ անցնիր»-ները՝ պարտաւորեցին այս աշխատասէր մշակին՝ եղածին չափով գործն առաջ մղելու: Որպէս զի ուսումնարանի բոլոր աշակերտների սիրտն իր բուն ունենայ՝ հայոց պատմութիւնն ու ազգային երգը, սրբազան պատմութիւնն ու կրօնական երգը ի մի ձուլեց, առանց զանազան կարգերի բաժանել կարենալու և կամենալու՝ ինչպէս էին միւս առարկաները. և ինքն օրընդմէջ ուսումնարանի ամբիօնից դասախօսում էր կրօնի և ազգային պատմութիւնները բոլոր աշակերտների ներկայութեամբ. մասնակցում էին և սերտարանի խալահամներն և իրանց «պատուելիները»: Այստեղ պէտք էր տեսնել Գարեգին վարդապետին. Նրա այս դասերը մի ամբողջ ոգևորութիւն էին. մանկանց անհաս մըտքերին մատչելի, պարզ և գողտրիկ լեզու, միացած նրանց սրտի թելերը շարժող զգացումներով՝ կեանք, նոր կենդանութիւն էին սփռում. այժմ աշակերտները զուարթ էին և ուշադիր իրանց վարդապետին՝ լի հետաքրքրութեամբ: Դասերը չոր ու ցամաք չէին, այլ կեանքի ճոխ համեմներով և բարոյախօսութեամբ խառնված, քաղցր, հրապուրիչ: Պատմութեան դասից անմիջապէս յետոյ յաջորդում էր համեմատ ազգային երգը՝ որ միանուագ բոլոր ուսումնարանը մասնակցում էր յոտնկայս, որոնց ինքը վարդապետն էր առաջնորդում տակտով, որպէս մի մարմնացեալ ոգևորութիւն. այսպէս նաև սրբազան պատմութիւնը: Հիմա աշակերտները ծանօթ էին «Արաքսի արտասուքին», «Թէ իմս ալևորին», Նալբանդեանին և ժամանակակից բոլոր ժողովրդական երգերին, որ առաջին անգամ Կարինում սովորեցուց և տարածեց Գարեգին վարդապետը:

Այս մարդը լինելով բոլորովին անտեղեակ եւրօպական լեզուի և գրականութեան, մի զարմանալի տաղանդ և շնորք էր ցոյց տալիս իր արուեստին մէջ: Գիտէր ինչպէս խօսել մարդու սրտին, ինչպէս տիրել մտքին ու հոգուն: Իր առհասարակ քաղցրաբարոյ վարմունքի հետ միացած էր սէր և հեզինակութիւն:

Ճշմարիտ է, նրա գործ դրած եղանակները մի որոշ սիստեմի դրոշմը չէին կրում, այնու ամենայնիւ աշակերտի իմացականութեան մօտեցնող, հնութեան փոշին թօթափող բնաւորութեան գիտակցական կնիքն ունէին և ունեցան. այս անուրանալի է: Թէ ինչ չափ հասկացողութիւն էր ձեռք բերել իր գործի մասին՝ կարելի է այս թւականից առաջ Կ. Պօլսում հրատարակած «Ընթերցարան մանկանց» անուն թուչունների և այլ կենդանիների նկարներով խառն դասագրքից կըռահել. իր բովանդակութեամբ և մանկական լեզուով Տաճկաստանում հրատարակվածների մէջ դեռ մինչև այսօր առաջինը պէտք է համարել:

Գարեգին վարդապետի տեսչասենեակը նմանում էր մի փեթակի, ուր վազվզում էին առաջ աշակերտներից զատ քաղաքի ուսումնակարօտ երիտասարդ սերունդի մի դասակարգ, որպէս զի յագենային և սփոփանք գտնէին: Ջափահասների հետ նրա խօսակցութիւնը Սոկրատեան մեթօդի շնորհն ունէր. յաճախորդները լսում էին և դատում, եզրակացնում և հիանում. և ահա կարծէք տակաւ առ տակաւ քաղաքը մեռելութիւնից արթնանում էր, կազմվում էր խօսողի և զգացողի շրջան:

Սրա օրով բացի Էջմիածնի «Արարատ» ամսագրից, որ գալիս էր «Նուէր ի Մկրտիչ աղա Սանասարեանցէ» նուիրաբանով, ստացուեցին և ժամանակակից Կ. Պօլսի թերթեր, իսկ «Վարժարանի գրադարանը» իր աշխատութիւնով ճոխացաւ: Ժողովրդական ընթերցանութիւնը զարգացնող ոչ մի հիմնարկութիւն չը կար. Գարեգին վարդապետը ոյժ տուեց և յաջողեցաւ մի ընթերցարանի հաստատութիւնը առաջնորդարանի սենեակներից մէկում ձրի. ամեն կիրակի և տօն օրերը իր ընտրած գրքերից և լրագիրներից կտորներ և յօդուածներ ամեն դասակարգի խառն հանդիսականներին կարդացվում էր հերթով և բացատրվում մեծ մասն իր մասնակցութեամբ:

Կարինի պէս մի աղքատ քաղաքի մէջ մինչև այսօր էլ գարուն ձմեռ բոկոտն ու մերկ սրունքներով չքաւոր, որը աշակերտների թիւը ստուար մեծամասնութիւն է կազմում. զիմելով մի երկու համախոհներին՝ անձամբ դռնից դուռ մուրացկանութիւն էր անում և ծածկում չքաւոր մանկան մերկութիւնը: Անսահման զուարթ էր, երբ հագուած էր տեսնում իր անտէր ճռռերին: Շատ անգամ իր աղքատիկ քսակից դասական պիտոյքներ էր տալիս կարօտներին: Այն ժամանակ ժողովրդի մէջ բարեգործական նպատակով ընկերութիւններ կազմելու միտքն յղացուց իր պրօպագանդաներով, որ իրանից վերջ մէկ-մէկ ծնան:

Վեհափառեանի թթուած առաջնորդութեան օրով Կարին այցելող եպիսկոպոս կամ վարդապետ եկեղեցու բեմից քարոզ խօսելու համար իր բարձր հաճութեամբ կարօտութիւն կար, որոնցից շատերը մերժվում էին: Այսպէս էր և տեսուչ-վարդապետը՝ թէև իրանից ձեռնադրված: Սիրողների խնդրելով գերագոյն իշխանութիւնից թոյլտուութիւն էր ստացվում բեմից քարոզելու համար: Գարեգինը իր ժողովրդասէր հոգու բոցն ու կրակը թափում էր շատ հասկանալի և դիւրիմաց ոճով.

ուրիշ տեղ՝ ոչ միայն այդ տեսակ, գուցէ դրանից էլ աւելի սոսկալի յանցանքներ և չարագործութիւններ թաքցնւում են և դրանց հերոսները շարունակում են վայելել և պատիւ, և դիրք, և հարստութիւն...

Չը մոռանանք և այն, որ նոյն այդ ֆրանսիան ամենից շուտ և ամենից հեշտ կազատւի Պանամեան դէպքի նման սկանդալներից, շնորհիւ այն բանի, որ այնտեղ գողութիւնները, զեղծումները և խաբեբայութիւնները, ինչքան էլ ուժեղ մարդկանց ձեռքով կատարւած լինեն, չեն թաքցնւում, այլ լոյս աշխարհ են բերւում:

Եւ ապագայ պատմութիւնը ցոյց կը տայ, թէ եւրօպական զանազան երկրներում Պանամեան սկանդալից որքա՞ն աւելի մեծ սկանդալներ և հրէշաւոր զեղծումներ են կատարւել, բայց բոլորն էլ մնացել են թաքնւած, անտեսանելի և անթափանցելի:

Խ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԽՕԼԵՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«Մշակի» № 133 և 138-ի մէջ տպւած առաջնորդող յօդւածներից ընթերցողները գիտեն աշխարհահռչակ գերմանացի գիտնական Պէտտէնկօֆէրի և նրա ընկեր պրօֆէսոր Էմմէրիխի արած նշանաւոր փորձերի մասին: Այդ փորձերը կայանում էին նրանում, որ այդ երկու գիտնականները, վեր առնելով խօլէրային բացիլների մաքուր կուլտուրան, ածեցին ջրի մէջ և խմեցին այդ խառնուրդը, և սակայն նրանք չը վարակւեցին ասիական խօլէրայով: Այդ զարմանալի հետևանքի պատճառը դեռ բաւականաչափ բացատրւած չէ, թէև այժմ բոլոր գիտնականները արւին քրտինք են թափում այդ բացատրութիւնը գտնելու:

Այդ բացատրութիւնների շարքում մեծ ուշադրութիւն է գրաւել պրօֆէսոր Նէվսկու նոր տեսութիւնը, որ նա առաջին անգամ պարզեց ներկայ ամսի 3-ին Պետերբուրգի ռուս բժիշկների ընկերութեան ընդհանուր ժողովում: Պրօֆէսոր Նէվսկու զեկուցումը «նոր հորիզոններ» է բացանում մարդկութեան առաջ, ինչպէս յայտնում է «Новости» լրագիրը, որից մենք քաղում ենք այս տեղեկութիւնները:

Պրօֆէսոր Նէվսկի ներկայացնում է մի տիպային գերմանացի գիտնական, որ քսան տարուց աւելի չվէյցարական համալսարանների ամբիոնները բռնած ունի: Ահա երկու տարի է նա կառավարում է «փորձառական բժշկութեան ինստիտուտի» բակտէրիօլօգիական կաբինէտը: Նա իր զեկուցումը կարդաց ռուսերէն լեզուով, որը բաւական կանօնաւոր կերպով գիտէ:

Փորձառական բժշկութեան ինստիտուտը գտնւում է Օլդէնբուրգեան իշխանի հովանաւորութեան ներքոյ: Իշխանի նախաձեռնութեամբ չորս բժիշկ ուղարկւեցան այս տարի Բագու և Աստրախան, որոնք այդ քաղաքներում հաստատեցին բակտէրիօլօգիական կայարաններ և զանազան դեղօրայքի վերաբերմամբ սկսեցին փորձեր անել: Բագւի կայարանում աշխատող բժիշկ Բլօշտէյն անսպասելի արդիւնք ստացաւ: Երբ նա կենդանիների կաշու տակ սրսկում էր Կօխի բացիլների մաքուր հիւթը, կենդանին չէր մեռնում, բայց երբ նա սրսկում էր այդ բացիլային հիւթը, պարունակւած խօլէրայով հիւանդացածների արտաթորութեան մէջ, կենդանիները շուտով մեռնում էին: Այդ փորձերը ներշնչեցին բժշկի մէջ այն միտքը, թէ արտաթորութիւնների մէջ գտնւում են բացի Կօխի բացիլներից, այլ ևս ուրիշ տարրեր, որոնք միատեղ վեր առած, հիւանդութեան ամենամերձաւոր պատճառն են լինում: Եւ յիրաւի, չատ աշխատութիւնից յետոյ, բժիշկ Բլօշտէյնին աջողւեց գտնել բացիլային մաքուր հիւթի մէջ երկու ուրիշ մանրիկ գործարանաւոր էակներ (microorganisme) և նրանցով սկսեց փորձեր անել: Արդիւնքը փառաւոր եղաւ: Յայտնւեց որ թէ Կօխի ստորակէտը, թէ այդ երկու նորագիւտ մանրիկ էակների մինը կամ միւսը, առանձնապէս, չէին կարողանում որ և է ներգործութիւն ունենալ, բայց երբ այդ երեք կուլտուրայի խառնուրդը սրսկւում էր, իսկոյն ծագում էր սուր, բնաորոշ խօլէրային հիւանդութիւնը և վերջանում էր մահով:

Այդ գիւտի կարևորութիւնը սկներն է, որովհետև դրանով ապացուցանւում են Պէտտէնկօֆէրի և Էմմէրիխի փորձերը: Յայտնի է, որ Պէտտէնկօֆէր եկել է այն եզրակացութեան, թէ խօլէրային ստորակէտ բացիլը չէ կարող խօլէրային վարակման միակ պատճառ համարւել, այլ խօլէրայի զարգացման համար հարկաւոր է մի երկրորդ կամ երրորդ տարրի գոյութիւնը: Եթէ Պէտտէնկօֆէր և Էմմէրիխ կուլ տալով խօլէրային բացիլի թարմ և զօրեղ կուլտուրան, չէին հիւանդանում, եթէ Խավկինի սրսկումները ոչ մի հետևանք չէին արտադրում, որովհետև հարկաւոր է երեք միկրօօրգանիզմների խառնուրդը, որ կենդանին վարակւի խօլէրայով: Այժմ ինստիտուտի մէջ այդ մասին անընդհատ փորձեր են լինում, որոնք, յոյս կայ, շուտով աջողութեամբ պսակւեն:

Հ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Շուշի, 13 դեկտեմբերի

Անցեալ օգոստոսի 18-ին կայացած՝ Շուշու օրիորդաց դպրոցի տարեկան ակտի առիթով՝ դըպրոցի մասին մի քանի նկատողութիւններ էինք արել «Մշակի» մէջ: Այդ նկատողութիւններին անցեալները պատասխանել էր դպրոցի աւագ-վարժուհի Կ. Սպանդարեան, փորձելով հերքել մեր առաջ բերած փաստերը: Այդ պատասխանին մենք պատասխանեցինք «Մշակի» մէջ, հաստատելով մեր ասածները: Բայց վարժուհի Սպանդարեան դարձեալ պատասխանում է մեզ. սակայն չը կարողանալով ուղղակի, ապացոյցներով հերքել մեր հրապարակ հանած փաստերը և ճառը կտրած այդ հանգամանքից՝ անվայել հայհոյանքներ է թափում մեզ վրա: Մեր հրապարակ հանած երեք փաստերին է պատասխանում յիշեալ վարժուհին. դպրոցում կար ու ձև սովորեցնելու, իր հայերէն չիմանալու և վերոյիշեալ ակտի վերաբերմամբ յայտարարութիւն չը լինելու մասին: 1) Կար ու ձև սովորեցնելու մասին մեր ասելիքը ասել ենք անցեալ անգամ. կրկնել աւելորդ է: 2) Որ վարժուհի Սպանդարեան հայերէն չը գիտէ—թէև հայ դպրոցի աւագ-վարժուհի է (sic!)—այդ փաստ է, և այդ փաստը գաղտնիք չէ, այլ շատերը գիտեն: Ասենք Սպանդարեան չէ էլ փորձում հերքել այդ փաստը. միայն գալով այս կէտին՝ հայհոյանքներ է թափում մեզ վրա: Երբ չէ կարելի հերքել ուրիշի ասածը, հայհոյելը հօ կայ: 3) Անցեալ օգոստոսի 18-ին կայացած տարեկան ակտի մասին ի սկզբանէ աշխարհի մինչև այսօր, 1892 թւի դեկտեմբերի 13-ը, յայտարարութիւն չէ տպագրւել ամենևին:

Առաջարկում ենք հրապարակ հանել այդ յայտարարութիւնից մի օրինակ, կամ թէ պատասխանել այս հարցին. Շուշու ո՞ր տպարանումն է տպագրւել այդ յայտարարութիւնը: Գուցէ Աֆրիկայումն է տպագրւել... Զարմանալի է շատ, որ վստահութեամբ փորձում են հերքել մի բան, որ զուտ ճշմարտութիւն է, որի մասին ամենքը գիտեն...

***

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պ. Գրիգոր Արծրունին, որի հիւանդութիւնը թոքի բորբոքումն էր, բժշկապետ Յ. Գասպարեանի կարգադրութեամբ էլի մի քանի օր չի ընդունելու՝ իր հետ անձամբ տեսնւել ցանկացողներին:

—

Իտալիայի Միլան քաղաքից գրում են մեզ. «Միլանում կայ եօթ հոգուց բաղկացած մի հայկական խումբ. բացի երկուսից, բոլորն էլ երգիչներ են: Սրանցից՝ տիկին Տէրեանց մեծ հռչակ ունի իտալական թատրոններում, իսկ օրիորդ Պապոյեանց, իբրև սկսող երգչուհի, շատ մեծ ապագայ է խոստանում. նա արդէն իրան ցոյց է տուել Բէլլինի թատրոնում, այժմ էլ երգում է Լիվօրնօ քաղաքում, իսկ փոքր ժամանակից յետոյ կերգէ Միլանում՝ Կաստելլի թատրոնում: Օրիորդ Խօջայեանց սովորում է տիկին Գէմմի մօտ. ունի շատ դուրեկան դրամատիկական սօպրանօյի ձայն. պ. Վարդիկեան երգեցողութիւն է սովորում յայտնի պրօֆէսոր Րօնկօնի մօտ. նոյն պրօֆէսորի մօտ է սովորում և պ. Ամիրջանեանց. վերջինս արդէն մի ամիս է, որ այցելում է տեղիս կօնսերվատօրիան»:

—

Ղազախից մեզ գրում են, որ Ղազախի բերդում կան 115 կալանաւորներ. սրանցից 7 հայ են, մնացածները թուրք:

—

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Շուտով կը սկսւի Ղարաքլիսայում նոր տանուտէրի ընտրութիւնը: Հրաւիրում ենք հասարակութեան ուշադրութիւնը այս ամենակարևոր գործի վրա, նամանաւանդ որ Ղարաքլիսայի տանուտէրը պէտք է իրաւունք ունենայ 12 գիւղի վրա: Թող լաւ մտածեն և հեռատեսութեամբ գործեն, թող աչքերը բաց անեն և մարդկանց լաւ ճանաչեն: Ղարաքլիսա գիւղին հարկաւոր է փորձւած, գործունեայ և անաչառ մարդ տանուտէրի պաշտօնում: Արդէն սկսել են խօսել մի քանի անձանց մասին»:

—

Մեզ հետևեալ լուրն են հաղորդում Ղազախից. «Բաթումից տեղափոխւեց Ղազախ քաղաքը նախկին քահանան՝ սինօդի հրամանով. իսկ տեղական ժամանակաւոր քահանան դեռ յայտնի չէ թէ ո՞ւր պիտի գնայ»:

—

Ամերիկայի Նիւ-Եօրկ քաղաքից, նոյեմբերի 28-ից գրում են հետևեալը. «Նոյեմբերի 26-ին մի

խօսում էր վարժ և սուր՝ Հայրիկի չկօլային յատուկ ա պ օ լ օ գ ն ե ր ո վ. ժողովուրդը զգում էր, հասկանում և միմեանց ասում. «Ծօ ախպար, հէչ մարդ խի մեր սրբազանին բիչիմլի (ձևաւոր) քարոզն ու աստուածաբանութէնը չունի ըմը, լաքին (սակայն) այնսի նորընծայ վարդապետին բունդ խօսքերը լաւ հասկընանք կը»:

1863-ին բարեբար Սահմանադրութիւնը մուտ էր գործել գաւառներում, որոյ գործադիր նախագահները պիտի լինէին վիճակային առաջնորդները: Միամիտ ամբոխը ոչինչ չէր հասկանում: Սահմանադրութիւնից առաջ ազգային գործերը և գլխաւորապէս ելևմտականը վարում էր առաջնորդի հետ իշխանապետական ընտրութեամբ մի Աթ ո ռ ա կ ա լ՝ ինչպէս երեցփոխ, իսկ թեմին վանքերը առաջնորդների բացարձակ իրաւասութեանն էին պատկանում, որոնց հաշիւները յետոյ պիտի տային Պատրիարքարանին... Վեհապետեան եպիսկոպոսը սահմանադրութեան Գ ա ւ ա ռ ա ց հ ա մ ա ր հ ր ա հ ա ն գ ն ե ր ը Պօլսից ստանալուց յետոյ ձգձգում էր մի առ ժամանակ և վերջապէս դուրս հանեց, կազմեց մի քանի ժողովներ-խորհուրդներ—քաղաքական, ուսումնական-թաղական և այլն իր ծանօթ շրջանից: Բայց շատ ադետաբեր էր սահմանադրութեան գոյութիւնը մանաւանդ այն եկեղեցական — առաջնորդների համար՝ որոնք իրանց կեանքը ոչ թէ ժողովրդին, այլ նրա քրտինքի, աշխատանքի կոպէկներին էին կապել, որպէս զի այդ գումարով մի օր Ս. Երուսաղէմի Յօպպէում մի քանի մագազին շինեն և Երուսաղէմի կտակեն—ազգին աչքին փոշի փչեն... Ամեն մարդ գիտէ թէ այս կարգի մշակներից էր և Վեհապետեան. հետևաբար սահմանադրութիւնը մի փորձանք էր իր համար, վասն զի վանքերի հասոյթները, մատղցուների մօրթիները կը խլէր իրանից... Եւ այդ էր պատճառը, որ ամեն անգամ բարկանալիս գոչում էր. «Սահմանադրութիւն չէ, շան դրութիւն է»: Մինչև այսօր էլ կարինեցիներին թողած միակ աւանդն այս եղաւ: Թեմի քահանաների մէջ շատ անգամ կուիւ ծագելիս սովորութիւն ունէր սրբազանը նրանց խրատել այս խօսքերով. «Ծօ տէրտէրներ, եթէ դուք մարդ ըլլաքն է՝ ժողովուրդը էչ կընէք, վրան կը նստիք, իսկ եթէ մարդ չէք ըլլար՝ անոնք ձեր վրա կը նստին ու կը նստին»: Այս բաները բոլորը ծանօթ էին և վիրաւորում միաժամանակ հայրենասէր վարդապետի սիրտը: Երիտասարդութիւնը՝ թէև տկար զօրութիւն, յաճախում էր Գարեգին վարդապետի մօտ և ազդւում: Հնի-անտանիւի, նորի-անկեղծի մէջ մի մտայնուտ փոթորիկ կարելի էր գուշակել: Սահմանադրութիւնը ապատութիւն էր տուել արհեստաւորին ազգի աթոռի մօտ համասարձան աթոռ ունենալու. փոքր առ փոքր եղան մի քանիսը, որ անհամարձակ քայլերով կարծիքներ էին յայտնում ժողովներում, սահմանադրութիւնից էին խօսում: Այս բոլորը Վեհապետեան սակից նկատում էր և չարագուշակ էր գտնում. ամեն տեղ Գարեգին վարդապետի մասն էր երևակայում, իրան դուր չեկաւ, մտածում էր Արծուի Ջևտին նետահար անել: Եւ ահա եռում են վարդապետի շուրջը անհամար խնդիրներ: Մի կողմից ինկվիզիցիայի «պատուելիները» տարածում էին որ՝ հին կարգն ու սարքը կորաւ և թէ ծնողներին պատուիրած «միսը քեզի ոսկորն ինձի» իր նշանակութիւնը կորցրել էր. մսի մի մասը տղաներին էր մնում. միւս կողմից երիտասարդները յաճախելով խելքից ելնում էին: Այս և սրա նման խնդիրներ հնի և նորի մէջ մի ճակատամարտ բացարին. նորի ուժը քիչ էր ստուար ժխորի դէմ. հետևանքը վատ էր. Սրուանձտեան փշրւեցաւ մղւած ճակատամարտում... Փշրւեցան և իր հետ վարժարանն ու կանդուն գործերը. և քիչ ժամանակից յետոյ սլացաւ: Վաղանցիկ երազն անցնում է. վարժարանը ենթարկւում է հին ամենախիստ դիսցիպլինային. դարձեալ հին վիճակ, դարձեալ մեռելութիւն...

Չը նայելով որ այն օրից տասնեակ տարիներ են անցել, բայց այս օրւան պէս յիշում եմ Գարեգին վարդապետի վերջին պատմական դասախօսութիւնը, որ էր Մեծ Ներսէսի Պապ թագաւորից թունաւորւելը և յարակից «Մնացես բարեաւ սէր իմ սէր» և «Մնաս բարով բուրաստան, ափսոս վարդերդ չը տեսի», երգերը: Այս անցքը վերին աստիճանի ազդու և սրտառուչ էր, այնպէս որ շատերը լաց եղան. ո՞վ էր կարեորութիւն տալիս և կարեկցում աշակերտների կորստին և նրանց դառն բողոքին:

Այս թւականից յետոյ անցան մի քանի տարիներ. Գարեգին վարդապետը իր ժողովրդական աշխատասիրութիւնների շարքում թափեց իր թոյնը նոյն ժամանակւայ «Մասիս» օրաթերթի էջերում Հ ա յ - Ե ր է ց կեղծ ստորագրութեան տակ՝ գրելով երկար և խիստ շահեկան յօդւածներ:

Այնու ամենայնիւ Գարեգին վարդապետի Էրզրումում վարած 18 ամսեայ համեմատաբար քիչ շրջանը անհետևանք չը մնաց. ոչ այնչափ մաքով, որչափ սրտով մի խումբ երիտասարդներ արդիւնաւոր գործունէութիւն ցոյց տուին, զանազան ընկերութիւնների ծնունդ տուին: Այդ խումբն էր, որ մինչև ռուս-թիւրքական պատերազմը իր թատրոնն ունեցաւ Կարինում, ընթերցարան հիմնեց և տուեց 82 թւականի անձնազոհ գործիչներից շատերը...

Վեհապետեան իր ժամանակին կանխագուշակութեամբ մը հալածեց այս ժիր գործիչին, վասն զի այս խումբն եղաւ վերջապէս, որ տարիների ընթացքում կուելուց յետոյ, երբ վերջին յաղթանակ տապալեց Վեհապետեանին, ազատելով ժողովուրդը իր կեղեքիչ ճարպազանից: Սրբազանը քշուեցաւ իր ոսկէ բունովը Կ. Պօլսոյ պատրիարք լինելու արդար գայրոյթով, և նրան յաջորդեց Օրմանեանի առաջնորդութիւնը:

1889-ի աշնանը լինելով Կ. Պօլսում՝ տեսայ Սրուանձտեանին: Քարոզիչ էր Բերայի:—Սրբազան, հարցրի, ինչ էք շինում այժմ, ո՞ւր է ձեր հին եռանդը. ձեր երկասիրութիւններն ընդհատւեցան, մի գրկէք գոնէ գրականութիւնը:

—Ես միշտ նոյն Գարեգինն եմ, բայց ինչ կարժեն իմ փետուրէ թևերը, երբ որ մեծ էֆէնդիների տապարով կը կտրուին: Կը գործեմ այն չափով որչափ որ հնար է: Դիրքս պահպանելով կրնամ օգտակար լինել ազգիս և եկեղեցւոյս: Լաւ է լռումնալ և օգտակար լինել, քան թէ աղմուկ հանել ու անգործութեան դատապարտուիլ: Իսկ հրապարակելի հաւաքածոյներ ունիմ: Սրանք եղան մեր հարցման պատասխանները: Այժմ եպիսկոպոս դարձած Գարեգին Սրուանձտեան մի քանի հարցերում փոխած էր երևում իր աշխարհայեցողութիւնը, ուղղութիւնը:

Տրապիզոնի առաջնորդութիւնից վերջ թիւրք կառավարութիւնը նպաստաւոր հայեացք չունէր իր վրա: Գարեգին եպիսկոպոսը ժողովրդական լաւ մատենագիր լինելով մէկտեղ՝ ընդարձակ տաղանդով օժտւած նաև լաւ ուսուցիչ էր, այն ուսուցիչներից, որ իր ողջ կեանքը, սիրտն է նւիրում մանկանց դաստիարակութեան:

Գարեգին եպիսկոպոսի անցեալ գործունէութիւնը մեծամեծ հաւաստիքներ է ընծայում իր հայրենիքի և ժողովրդի հարազատ զաւակ լինելուն. իր ոչ թէ միայն գրութիւնները՝ այլ նաև կեանքի պատմութիւնն՝ անգամ ապացուցանում է որ նրա ժողովրդական ոգին կազմում է արդարև իր բնաւորութեան համն ու հոտը:

Կարնեցի

ընդունելութիւն կատարված էր ռուսական հիւպատոսի քով, ուր մի քանի պատուաւոր հայերի ընկերակցութեամբ հռչակաւոր նկարիչ Այվազովսկին թէյի հրաւիրված էր: Տիար Այվազովսքին Նիւ-Եորք կը գտնուի առ այժմ: «Հայկական Միութեան» անցեալ նստին մէջ որոշված է մի ճաշ տալ ի պատիւ նկարիչ Այվազովսքու»:

—

Ստացանք Տխօրժէվսկու խմբագրութեամբ Թիֆլիսում հրատարակվող՝ Բէրանժէի երգերի լիակատար ժողովածուի ռուսերէն թարգմանութեան XIV-դ տետրակը: Տետրակը պարունակում է իր մէջ 13 երգեր, որոնց մեծ մասը շատ աջողութեամբ թարգմանել է Իվան-դա-Մարիա, նիքն հրատարակիչը, իսկ մի քանի երգեր էլ Միխայլովի, Կուրօչկինի և Մէյի թարգմանութիւններն են: Իւրաքանչիւր տետրակի գինն է 20 կոպէկ:

—

Կ. Պօլսից մեզ գրում են, թէ «Արեւելք» լրագիրը, որը Թիւրքաց կառավարութեան հրամանով անպայման դադարեցրած էր, այս օրերս կրկին սկսել է հրատարակվել:

—

Ստացանք մի Նոր օրացոյց, որին տուած է «Ժողովրդական պատկերազարդ օրացոյց» անունը. կազմողն է Մ. Ջմշկեան: Օրացոյցը մեծադիր է. պարունակում է մեր մի քանի աշխարհական և հոգևորական գործիչների պատկերները: Արժէ 25 կոպէկ:

—

«Արարատի» մէջ կարդում ենք. «Սինօդի անդամները նկատելով որ 1200 րուբլի ռոճկով՝ դժւարին է Երևանի թեմակալի փոխանորդ Կիւրեղ վարդապետին հոգալ մնղեան անհրաժեշտ պիտոյքը, ընդունել բազմաթիւ հիւրեր, մայր աթոռի միաբաններին և ուրիշ կողմերից եկած հիւրերին, որոնք իջևանում են նրա մօտ, ուստի սինօդը հրամայեց Կիւրեղ վարդապետի ռոճկի վրա աւելացնել էլի 400 րուբլի, նոյեմբեր ամսի 1-ից»:

—

Դեկտեմբերի 16-ին, առաւօտեան 4 ժամին, Միխայլովսկայա փողոցի անկիւնում գտնվող եկեղեցական տան մէջ, տէր-Ներսէս Դամաղեանց քահանայի բնակարանի տակ անյայտ չարագործները պայթիւն առաջացրին: Քննութիւնից երևաց, որ չարագործները ստորին յարկի պատուհանից թոկով իջեցրել էին թուջեայ խողովակ պատրոյգով, որի ծայրին ամրացրած էր պայթող նիւթերով լցրած մի ռումբ: Պայթինի ոյժից ռումբը դուրս էր ընկել փողոց, որտեղից և վերցրել էր այդ ռումբը անցնողներից մէկը: Պայթիւնից վնասվել է եկեղեցական տան ներքնայարկի պատը, իսկ ջարդվել են բոլոր պատուհանները թէ այդ տան մէջ, և թէ հարևան տների մէջ:

—

Տիկին Ս. Տէր-Մկրտչեանց, որին վերջին անգամ Թիֆլիսի դատաստանական պալատը դատապարտել էր աքսորի՝ դէպի Աստրախանի նահանգը, ներկայումս, որպէս հեռագրում են Պետերբուրգից, բարձրագոյն ներումն է շնորհված նրան:

—

Այսօր, դեկտեմբերի 19-ին, Թիֆլիս է վերադառնալու կովկասեան պ. կառավարչապետը:

—

Կարսի շրջանում իշխանութեանը զինաւորված դիմադրութիւն ցոյց տալու, կողոպտումների և սպանութիւնների մէջ մեղադրվող Կուկունեանցի և իր ընկերների գործը, որպէս հաղորդում է «Тифл. Листокъ» լրագիրը, կը քննի պալատը Կարս քաղաքում, ուր կերթայ պալատի բաժանմունքը ոչ վաղ մայիս ամսից:

—

«Моск. Вѣд.» լրագիրը հաղորդում է, որ Մոսկվայի Լազարեան ճեմարանում եկող տարվայ յունվարի 15-ից բացվելու են երեկոյեան կուրսեր այն օտար անձանց համար, որոնք կամենում են ուսումնասիրել արևելեան լեզուներ (արաբական, պարսկական և թիւրքաց) ճեմարանի մասնագիտական դասարաններում:

—

«Рус. Жизнь» լրագիրը հաղորդում է, որ եթէ խօլէրան նախկին ոյժով չի զարգանայ Պարսկաստանում, այն ժամանակ Մոսկվայի վաճառականութիւնը և մանուֆակտուրիստ-գործարանատէրերը դիտաւորութիւն ունեն ցուցահանդէս կազմել Թէհրանում այնպիսի ապրանքների և արդիւնքների, որոնք կարող են ծախվել պարսկական շուկաներում:

—

Այսօր, դեկտեմբերի 19-ին, Թիֆլիսում սպասվում է Բուխարայի էմիրը: Այդ առիթով «Кавказъ» լրագիրը Բագուից հետևեալ հեռագիրն է ստացել դեկտեմբերի 17-ին. «Բուխարայի էմիրը «Բագու» չոգենաւով հասաւ Բագուի նաւահանգիստը, որը զարդարված էր դրօշակներով: Նրան դիմաւորեցին փոխ-նահանգապետը, իշխանութիւնները և պատուաւոր անձինք: Էմիրը իր որդու և մինիստրի հետ իջևանեցին Մէլիքօվի տանը, ուր դիմաւորեց նրանց քաղաքագլուխը: Արտակարգ գնացքը շարժվելու է դէպի Թիֆլիս վաղը, կէսօրվայ $3^1/_2$ ժամին:»

—

Հինգշաբթի, ամսիս 17-ին, Թիֆլիսի Արծրունեան թատրոնում հայ դերասանական խումբը ներկայացրեց «Սամէլ» դրաման, հեղ. Ս. Հէքիմեանի: Թատրոնը գրեթէ լի էր. պատմական պիէսաները գրաւում են մեր հասարակութիւնը: Վահանի դերը խաղում էր Պետրոսեան, իսկ Սամէլի դերը՝ Աբէլեան: Երկուսն ևս մեծ աջողութիւն ունեցան և անթիւ ծափահարութիւնների արժանացան: Դեկորացիաները նոր և չքեղ էին:

—

Կ. Պօլսից, քանդակագործ պ. Սրապեան ուղարկելով մեզ Պատկանեանի համար արձան կառուցանելու մի յատակագծի լուսանկարը, գրում է մեզ հետևեալ տողերը. «Կը խրկեմ լուսանկարն այն ուրուագծին, զոր պատրաստած եմ մեր ամենուս սիրելի Գամառ-Քաթիպայի: Ցիչատակարանն որ կը բաղկանայ հինգ կուպէ՝ կը ներկայացնէ երկու արձաններ երկու կողմէն պատկերացնող աշխատութիւն և յարատեւութիւնն, որք կը գոգեն բանաստեղծութիւնն քնարի մը ձեւով ներկայացուած, որու վրա պիտի բարձրանայ Գամառ-Քաթիպայի կիսանդրին: Երրորդ պատկեր մէկին մը ժողովրդեան երախտագիտութիւնն յայտնող, կը ձօնէ դափնեայ տերև մը առ մեծ բանաստեղծին: Ամբողջութիւնն կը բարձրանայ պատուանդանի մը վրա չորս ոտքերէ, չորս խոշոր գլուխներէ և դէկօրներով զարդարուն: Գետինն կերկարի դափնեայ մեծկակ ճիւղ մը պսակի մը մէջէն անցած: Ցիչատակարանն կը հրջագծեն չորս մեծադիր սիւներ չորս անկիւններուն վրա՝ իրենց մօթիֆն ունենալով քնար մը և տերև մը, և կրելով մի մի արձաններ բանաստեղծութիւնն զանազան ձևերու տակ: Թափծու հրդթայ մը պիտի միացնէ այդ չորս սիւներն իրարու: Ահա գաղափարն այն աշխատութեան, որու ուրուագիծն կը ղրկեմ ձեզ, և զոր կատարելագործելն պիտի տայ ինձ անձնական ամենամեծ գոհունակութիւն մը:» Հրաւիրում ենք դրա վրա Նոր-Նախիջևանցիների և այն անձանց ուշադրութիւնը, որոնք յանձն են առել արձանի խնդիրը հոգալ:

—

Մողնու եկեղեցու երեցփոխ պ. Ա. Վարդապետեան ուղարկել է մեզ այդ եկեղեցու այս տարվայ հաշիւը, որից երևում է հետևեալը. մուտք եղել է մի տարվայ ընթացքում 2,443 ր. 40 կ., իսկ ծախք՝ 2,277 ր. 56 կ.: Շատ լաւ կը լինէր, եթէ իւրաքանչիւր եկեղեցի տպագրէր այդ տեսակ հաշիւ կամ լրագիրների մէջ, կամ առանձին, ծխականների տեղեկութեան համար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԱՑ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԶՕՐՔ

—

Ընդհանուր զինուորագրութեան գործում Թիւրքիան ևս, չը նայելով իր գանձարանի աղքատութեանը, յետ չէ ուզում մնալ եւրօպական մեծ պետութիւններից: Թիւրքաց պետական մարդիկ մտածել են օգուտ քաղել զինուորական այն առատ նիւթից, որ ունի Քիւրդիստանը և Հայաստանը, որոնք մինչև այժմ ազատ էին զինուորագրութիւնից: Այդ միտքը շատ խորն է նստել Թիւրքաց պետական մարդկանց գլխներում և շատ չուտով Թիւրքիայի զինուորական ոյժերին կաւելանան մի քանի տասնեակ հեծելազօր գնդեր ևս:

Քիւրդերը իրանց բնաւորութեամբ զինուորներ են. նրանք մանկութիւնից արդէն սովոր են ձի հեծնել, քաջ են և համարձակ և շատ են յիշեցնում միջին-ասիական թիւրքմէններին: Քիւրդիստանի ազգաբնակութեան թիւր մօտ 1,300,000 է: Այդ նոր զօրքը կազմակերպելու համար Թիւրքիան վճռել է նմանեցնել քրդական գնդերը ռուսաց կօզակ զօրքերին: Զէնք կրելու ընդունակ իւրաքանչիւր քիւրդ պարտաւոր է 17 տարեկանից մինչև 40 տարեկան հասակը զինուորագրութեան ենթարկվել: Իւրաքանչիւր քրդական գունդ բաղկացած պէտք է լինի 640—1,125 հոգուց: Պետութիւնը տալիս է այդ քիւրդ զինուորներին միայն զէնք և փամփուշտներ. իսկ ձիաներ և հագուստ այդ զինուորներն իրանք պէտք է ձեռք բերեն իրանց հաշւով և միշտ պէտք է պատրաստ լինեն: Ռօճիկ է նշանակվում միայն զինուորական զաւմարումների ժամանակ: Օֆիցէրները պէտք է լինեն առաւելապէս քիւրդ ազնուական տոհմերից. նրանց մէկ մասը մէկ կամ երկու տարով առաջուց ուղարկվում է Կ. Պօլիս կանոնաւոր հեծելազօրքում ծառայելու համար, որից յետոյ նրանք ստանում են սպայի առաջին աստիճանը: Քրդական հեծելազօրքը ի պատիւ սուլթանի «Համիդի գնդեր» անունն է կրում. քրդական բոլոր գնդերի հրամանատար է նշանակվում մի ֆէրիկ—գեներալ:

Թիւրքիայի գլխաւոր դժուարութիւնը միայն այն է, որ վախենում է թէ կարող չի լինի այդ վայրենի հրոսակները զինուորական դիսցիպլինային ենթարկել:

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ

—

Պարիզի հայ ուսանողութիւնը ցաւակցական մի ուղերձ մատուցած լինելով իշխան Կիւյ Լուսինեանին, իշխանը ուղարկել է նրանց հետևեալ պատասխանագիրը.

«Պարոններ հայ ուսանողներ. «Ստացայ ձեր վշտակցութեան հաւաքական նամակը, որով կը յայտնէք այն վիշտ զոր պատճառած է ձեզ իմ ամենասիրելի եղբօրս կանխահաս մահը և ձեր մասնակցութիւն իմ կրած անհուն տրտմութեան: Շնորհակալ եմ: Գիտէք թէ ինք որքան կը սիրէր ազգին երիտասարդութիւնը, մասնաւորապէս ուսանողները, որովհետև ինք գիտէր թէ անոնք պիտի տարածեն լուսաւորութիւնը մեր խաւարապատ և վշտահար հէգ Հայաստանի մէջ և պիտի վերակենդանացունեն զայն:

«Սիրեցէք ուրեմն և պահեցէք միշտ յիշատակն անոր որ այնքան կը սիրէր ձեզ և հետևելով իր օրինակին, արիաբար քալեցէք անոր գծած հայրենասիրական շաւղին վրայէն, այն նահատակին, որ հայրենիքի համար իր կեանք զոհեց:

«Ընդունեցէք, հայրենակից պարոններ, իմ կատարեալ համակրանքի հաւաստիքը: Կիւյ տը Լուսինեան:»

ԹԻՒՐՔԱՑ ՊՕՍՏԸ

—

«Վանի և Բաղէշի թղթատարները, ինչպէս գրում են Կ. Պօլսի լրագիրները, որ առաջ 10 օրը մի անգամ կը հասնէին Կ. Պօլիս, այժմ 50 օր եղած է, որ դեռ նամակ չէ հասած Հայաստանի այդ քաղաքներէ Կ. Պօլիս: Ցայտնի է, թէ այդ երկրի հետ առևտրական յարաբերութիւններ ունեցող կամ պօլսեցնակներին որչափ վնաս և մտատանջ կը պատճառէ այդ վիճակ, մանաւանդ որ վարակիչ հիւանդութիւններ տարածված, սովի երկիւղ երևան եկած և սաստիկ ձմեռ տիրած է այժմ այն կողմեր: Թէև թղթատարի յապաղման պատճառներէ մին ալ քարանթինաները եղած են, բայց քարանթինան 50 օր յապաղման պատճառ չը կրնար լինել. ուստի յիշեալ քաղաքներին հետ գործ ունեցողները Կ. Պօլսի մէջ մի հանրագրով դիմած են թղթատարական վարչութեան և խնդրած են, որ դարման տարուի այս ցաւալի յապաղումներին:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Պարիզից հեռագրում են, որ միապետականներն արդէն խօսում են Օմալեան դքսի կանդիդատուրայի մասին հանրապետութեան նախագահի պաշտօնի համար:

—Մի քանի պատգամաւորներ, որպէս հեռագրում են Պարիզից, պահանջում են պատգամաւորների ժողովի լուծումը:

—«Soleil» լրագիրը խօսելով Պանամայի գործին մասնակից անձանց մասին, ուղղակի յայտարարում է, թէ կօնվէնտը յաղթութիւն է առել:

—«Intransigeant» լրագիրը հաղորդում է, որ Վիկտոր Նապօլէօն արդէն երրորդ օր է, որ գտնվում է Պարիզում: Միւս կողմից, ընդհակառակն, հաղորդում են, որ Վիկտոր-Նապօլէօն մինչև այժմ ապրում է Բրիւսէլում և որ նա իբր թէ մանիֆէստ է պատրաստում ժողովրդի համար:

—«Figaro» լրագիրն այն համոզմունքն է յայտնում, որ Վիկտոր-Նապօլէօն շուտով կը թագաւորի Ֆրանսիայում: Բեռլինի և Վիէննայի հասարական կարծիքը հանրապետութիւնը վտանգի մէջ է համարում:

—Ֆրանսիական լրագիրները հաղորդում են, որ ռէակցիօնէրները աշխատում են կասկած գցել նոյն իսկ նախագահ Կարնօի վրա:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գաւառական մի քաղաքից հետևեալ տողերն են մեզ գրում. «Այստեղի մի ուսումնարանի ուսուցիչ տեսէք ինչպէս է պատժում դաս չը սովորող աշակերտներին.—կամ հրամայում է դաս սովորող մի աշակերտին նրանց ձեռքերի մէջ թքել, կամ ամենքին լցնում է դասատունը, դուռը կողպում և զբօսնելուց յետոյ վերադառնալով՝ մանրը վառելիս տուն ուղարկում:» Լաւ մանկավարժներ են, խօսք չը կայ...

*
* *

Տիրոջը հանգիստ տուին, այժմ էլ նրա գաւազանով են սկսել զբաղվել: Ահա թէ ինչ են գրում այդ գաւազանի մասին Կ. Պօլսի լրագիրները. «Հանգուցեալ Խորէն Նար-Պէյ սրբազանի գաւազանը ծախուեցաւ երէկ: Մայր եկեղեցիի Թաղ. խորհուրդը իբր գուտ արծաթ կշռեց ու դրամի հաշւով գնեց: Ամբողջին համար վճարեց 15 ու կէս ոսկի: Հանգուցեալի բարեկամներէն մին նուիրած էր այդ գաւազանը որ արժած էր 50 ոսկի: Մեր եկեղեցականներու խրատասութեանց տարեգիրներուն մէջ այդ գաւազանն ալ իր պատմութիւնն ունի: 1888-ին երբ ծագեցաւ այն խընդիրը թէ Պօլսի եպիսկոպոսները իրաւունք ունին թէ ոչ գաւազան կրելու, Խորէն սրբազան, որուն շուրջը կը դառնար այդ խնդիր, իրեն հետ կը պտտցնէր միշտ այդ գաւազանը:»

*
* *

Վրաց «Իվերիա» լրագիրը հետևեալ ստատիստիկական տեղեկութիւններն է հաղորդում իր հրատարակութեան մասին: Վերոյիշեալ լրագիրը սկըսել է ամենօրեայ հրատարակվել 1886 թւից և այդ տարին ունէր ընդամենը 600 վճարող ստորագրողներ: Այդ թիւը ներկայ տարին հասել է 1050-ի: Բացի դրանից, լրագիրը ձրի է ուղարկվում զանազան դպրոցներին, բարեգործական հիմնարկութիւններին, չքաւոր անձանց և այլն—146 օրինակ և հատով է ծախվում մօտ 90 օրինակ: Ստորագրողների ամենամեծ թիւը, իհարկէ, Թիֆլիսումն է (257), ապա Քութայիսում (93), Բաթումում 57, Գօրիում 46, Կվիրիլում 44, Թէլաւում 37. մնացած տեղերում լրագիրն ստացվում է 30 օրինակից պակաս:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 դեկտեմբերի: Երէկ լրացաւ գիտութիւնների ակադէմիայի փոխ-նախագահ Գրոտի ծննդեան 80-ամեակը: Ակադէմիայի նախագահը, Մեծ իշխան Կօնստանտին Կօստանտինովիչ գնաց յօբելեարի բնակարանը, և ակադէմիկոսների հետ միասին շնորհաւորեց նրան:—Երէկ վախճանվեց գեներալ Գադօլին:

ՌՕՍՏՕՎ (Դօնի վրա) 16 դեկտեմբերի: «Приазовскій Край» լրագրի տեղեկութիւններին համեմատ, նաւթարդիւնաբերողների համաձայնութիւնը կայացաւ հետևեալ գլխաւոր հիմունքներով. ամբողջ կէրօսինը պէտք է ծախվի Նօբէլին. գնի վերաբերութեամբ նաւթարդիւնաբերողները միմեանց մէջ չը պէտք է մրցեն. նրանք պարտաւորվում են դիմադրել Րօտշիլդին և ընկ. ռուս և օտարերկրեայ շուկաներում:

ՊԱՐԻԶ, 16 դեկտեմբերի: «Figaro» լրագրի տեղեկութիւններին համեմատ, Պանամայի ընկերութեան վարչութեան մէջ կատարված խուզարկութեան ժամանակ գտնված է Ֆօնտանի պաշտօնական գիրքը: Այդ գրքի մէջ պարունակած նամակների պատճէնները ստուեր են գցում շատ սենատօրների և պատգամաւորների վրա և մերկացնում են Արտօնի հետ Գէրցի ունեցած ամբողջ գրագրութիւնը այն բանի մասին, թէ ինչ պէտք էր ձեռնարկել պարլամենտում, նոյնպէս և կաշառված անձերի անունները իւրաքանչիւրի պահանջներով և մատնացոյց անելով վճարի և թւի վրա, թէ երբ է վճարվել:

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Ճանապարհորդական գնացքը № 2 ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ մեկնում է 9 ժամին 30 րոպէին առաւօտեան և հասնում է Բաթում 9 ժ. 45 ր. երեկոյեան.

Փոստային գնացքը № 3 ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ մեկնում է 1 ժ. 20 ր. ցերեկով.

Փոստային գնացքը № 4 ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ մեկնում է 6 ժ. 50 ր. երեկոյեան և հասնում է ԲԱԹՈՒՄ 8 ժ. 15 ր. առաւօտեան.

Ճանապարհորդական գնացքը № 1 ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ մեկնում է 9 ժ. 45 ր. առաւօտեան և հասնում է Թիֆլիս 9 ժ. 52 ր. երեկոյեան.

Փոստային գնացքը № 3 ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ մեկնում է 11 ժ. 25 ր. գիշերվայ և հասնում է Թիֆլիս 12 ժ. 25 ր. ցերեկվայ.

Փոստային գնացքը № 4 ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ մեկնում է 11 ժ. 10 ր. գիշերվայ և հասնում է Թիֆլիս 5 ժ. 50 ր. կէսօրից յետոյ.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՌՈՒՍԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐ

ՇԱԲԱԹ գիշերվայ 2 ժամին, Բաթումից դէպի Օդեսա շրջելով բոլոր նաւահանգիստների միջով.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ Բաթումից դէպի Օդեսա, 11½ ժամին գիշերվայ առանց բնաւ Սեվաստոպոլի միջով.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. Բաթումից դէպի Օդեսա, 4 ժամին կէսօրից յետոյ, Նովօրոսսիյսկի և Կերչի միջով.

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ երեկոյեան հասնում է Բաթում Օդեսայից Սեվաստոպոլի միջով նոյն ճանապարհով.

ՈՒՐԲԱԹ առաւօտեան հասնում է Բաթում Կերչի և Նովօրոսսիյսկի վրայով նոյն ճանապարհով.

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
MESSAGERIES MARITIMES
(ՄԵՍԱԺԵՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

Կանոնաւոր և ուղղակի երթեւեկութիւն ԼՈՆԴՈՆԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ: Հինգշաբթի, 24 դեկտեմբերի (5 յունվարի), դուրս կը գայ ԲԱԹՈՒՄԻՑ TIGRE (ՏԻԳՐ) նաւը, նաւապետ REMES (ՌԵՄԵՍ) դէպի Կ. Պօլիս, Մարսել, Հավր, Լոնդոն, ժամանելով և միջանկեալ նաւահանգիստները:

Ագենտները՝ ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ՝ ՄԱԼԱՎԱՑԻ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ՝ ՀԵՋՈՒՐԵԱՆՑ, Իսկ ԲԱԳՈՒԻ մէջ՝ ԳՕԼԴԼՕՍ:

(№ 23) 1—2

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երեքշաբթի, դեկտեմբերի 21-ին, Հայ դրամատիկական մշտական խումբը, Թիֆլիսի Արքունական Թատրոնում կը ներկայացնէ

Ի ՆՊԱՍՏ Տ. ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ

ՓԱՅԼՈՒՆ ԲԶԷԶ

Կոմեդ. 3 գործող. Հեղ. ժորժ Օնէի, Թարգ. Պ. Մանասեանի:

Մասնակցում են՝ տտ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ, Զարեհ, Փաւանեան, օր. Վարդուհի, Արուսեակ. պպ. Պետրոսեան, Աբելեան, Արդաշեան, Տէր-Դաւթեան, Վրոյր, Յովսէփեան, Հաւան-Ջամալեան և այլք:

Ներկայացման վերջը ի ցոյց կը դնէն կենդանի պատկերներ:

ՕՏՏԵԼՕՆ ՊԱՏՄՈՒՄ Է ԻՐ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Սկիզբն է 7½ ժամին երեկոյեան: Տոմսերի գները սովորական են: 1—1

!Զգուշացէք կեղծումներից!
Հիգիէնական

ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ
Գ. Ֆ. ԻԻՐԳԷՆՍ

պրօվիզօրի:

ոչնչացնում է երեսի դեղին բծեր, մաքրում է արևից այրվածը, ոչնչացնում է պզուկներ և քրտինքը: Առաջարկվում է որպէս տուալէտի անուշահոտ սապօն բարձր տեսակի:

Գինը կտորի համար 50 կոպ., ½ կտոր՝ 30 կ.: Ծախվում է բոլոր դեղագործական մագազիններում և դեղատներում:

Գլխաւոր պահեստ ամբողջ Ռուսաստանի համար Կ. Ի. Ֆէրրէյնի մօտ ՄՕՍԿՎԱՑՈՒՄ: Դէպօ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ. Դեղագործ. ապր. Կովկ. Ընկ. պահեստում, Ծուբինօվի, Պօպօվի և Աղմուրօվի դեղատներում:

№ 126 6—12 (շ.)

ԻՎԷԼԻՆԱ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ վէպ (հոգեբանական էտիւդ).

Գինը 50 կոպէկ (պօստի ծախսով)

Ծախվում է. „Մշակի" խմբագրատանը, կենտրոնական և Խիդէկելի գրավաճառանոցներում և Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա գտնվող Ցովհաննէսօվի գրավաճառանոցում.

(№ 126) 11—20

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1893 Г.

(Второй годъ изданія)

НА ЕЖЕМѢСЯЧНЫЙ ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЙ ЖУРНАЛЪ

„ВѢСТНИКЪ ВИНОДѢЛІЯ"

Журналъ будетъ выходить, по прежнему, безъ предварительной цензуры, книжками въ четыре печатныхъ листа, подъ редакціей Василія Таирова, по самой обширной программѣ и при постоянномъ сотрудничествѣ выдающихся иностранныхъ и русскихъ ученыхъ и спеціалистовъ, какъ это было въ первый годъ изданія.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА на годъ, съ пересылкою и доставкою ШЕСТЬ руб.

Полные экземпляры „Вѣстника" за 1892 годъ по 6 руб.; въ изящныхъ коленкоровыхъ, съ орнаментами и золотымъ тисненіемъ, переплетахъ по 7 руб. 25 коп., а на Кавказъ по 7 руб. 50 коп.

За напечатаніе объявленій платится отъ строки мелкаго шрифта въ столбцѣ (въ страницѣ два столбца) по 10 коп. за каждый разъ; за цѣлую страницу—10 руб., за полстраницы—6 руб.

Иногородные адресуются непосредственно: въ редакцію журнала „Вѣстникъ Винодѣлія", С.-Петербургъ, Екатерининскій каналъ, № 71.

1—2 (19, 26)

БЕЗЪ ЗАПРОСА

ԱՌԱՆՑ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

„ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ"
(ВѢНСКІЙ МАГАЗИНЪ)

Գոլովինսկի պրոսպեկտ, առաջին գիմնազիայի հանդէպ, տուն Միրիմանի

Հրաւիրում ենք ուշադրութիւն դարձնել Թիֆլիսի պատուական հասարակութեան, որ ներկայումս ունենք ՄԵՐ ԲԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ տղամարդկանց և երեխաների պատրաստի հագուստներ ամենաբարձր ձեւի, բայց ձմեռային սեզօնը անցնելու պատճառով ծախում ենք անհամեմատ աւելի էժան քան անցեալ տարիները—առանց սակարկութեան (безъ запроса):

3—15 № 144 Խորհրդակերեան եղբայրներ

ԱՌԱՆՑ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

БЕЗЪ ЗАПРОСА

Խոնարհաբար խնդրում եմ ՄՈՂՆՈՒ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑՒՈՒ մեծ. Երեսփոխաններին, ամսիս 20-ին, կիրակի, ս. պատարագից յետոյ հաճել բերել յեկեղեցին նախ տեսնելու ինչպէս ծախսվում են եկեղեցու եկամուտները և երկրորդ խորհրդակցելու եկեղեցու վերաբերեալ մի քանի անհրաժեշտ խնդիրների մասին:

2—2 Մողնու երեցփոխան՝ Ա. Վարդապետեան

15—52 (շ) № 86

ՄԻ ՏԻԿԻՆ, որը ապրել է Պարիզում կամենում է ընտանիքներում դասեր տալ ֆրանսերէն լեզուից: Հասցէն և պայմանները իմանալ „Մշակի" խմբագրատանը:

№ 108 8—10

ՏՕՆԱԾԱՌԵՐԻ Համար ԴԵԿՈՐԱՏԻՎԱԿԱՆ ՄԱԳԱԶԻՆ Վ. ԳՐԻՎՆԱԿԻ

Ստացւած է ահագին ընտրութիւն ԸՆԾԱՆԵՐԻ, ԶԱՐԴԵՐԻ և ամեն ինչ որ հարկաւոր է շքեղ և էժան ՏՕՆԱԾԱՌԵՐ սարքելու համար: Պ.պ. տնտեսների համար կայ մանրամասն ՍԱՐՔ ու ԿԱՐԳ մեծ և փոքր տօնածառերի համար, 5 րուբլուց մինչև 150 րուբլի արժողութեամբ, պատրաստ ուղարկելու համար: Կայ նաև քաղաքացիներին համար ընծաներ:

№ 143 (1891) 4—10

Թիֆլիս նոր եկած մի ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ դասեր է տալիս ֆրանսերէն լեզուից: Հասցէն համար դիմել „Մշակի" խմբագրատանը: 3—3 (շ. Հ.)

Чистый Какао Блоокеръ — питательный Напитокъ

ԿԱԿԱՕ

Թասը նստում է միայն 4 կոպ. Բոլէական պատրաստութիւն.

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՍՆՆԴԱՐԱՐ ՓՈՇԻ.

Առաջարկվում է առողջացողների և երեխաների համար:

Միակ պահեստ կովկասում՝ բարձրագոյն հաստատված դեղագործական ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում և Բագուում:

№ 120. 90 թ. 6—50 (ե)

ԷԼԷԿՏՐՕՆ

ԷԼԷԿՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
Ոյժի հասցնելը տարածութեան վրա.
ՏԵԼԵՖՕՆՆԵՐԻ ՍԱՐՔԵԼԸ.
էլէկտրական նշաններ.
ԶԱՆԳԱԿՆԵՐ
ԳԱԼՎԱՆՕՊԼԱՍՏԻԿԱ.
էլէկտրօլիզ,
Ակօմուլատօրներ, էլէմենտներ,
ՇԱՆԹԱՐԳԵԼՆԵՐ.
Նախահաշիւներ և ծրագիրներ ձրիաբար.
(91—№ 5)

ԳԼԷԲՕՎ եղբայրների
ՌՕՍՏՕՎ (Դօնի վրա)
Մեծ Սադօվայա փողոց, 24
РОСТОВЪ (на Дону)
БР. ГЛѢБОВЫ
Большая Садовая, 24.

ԳԱԶԱՑԻՆ ՆՈՐ ՇԱՐԺԻՉՆԵՐ
Օտտօ սիստեմայի, ուորոնք իրանք իրանց են ուղղում օծում:
Գազի համար — ածուխից,
— — — նաւթից,
— — — անտրացիտից,
— — — կէրօսինից
½-ից մինչև 120 ձիու ոյժի:
Շոգեմեքենաներ մեծ արագութեան.
99—100 (ե. շ.)

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 18 Декабря 1892 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.